

Milieuactivisten in maatpak

De Europeanisering van Greenpeace International (1987-1993)

Liesbeth van de Grift, Hans Rodenburg & Guus Wieman

TVGESCH 130 (1): 83–100

DOI: 10.5117/TVGESCH2017.1.GRIF

Abstract

The Europeanization of Greenpeace International (1987-93)

This article will analyze the ways in which an important societal actor, Greenpeace International, adapted to the Europeanization of environmental policy-making. Greenpeace was a relative latecomer to the European scene. Only towards the end of the 1980s did it acknowledge the opportunities that the developing EC might offer in the field of environmental policy-making. In 1988 it was decided that a professional European Communities Unit (EC-Unit) would be established. Due to its late arrival, Greenpeace International was forced to operate within an already existing institutional framework. The organization was thus faced with a difficult question: how to use the EC to advance its own objectives, while at the same time keeping true to its identity as an independent and activist NGO. This paper is based on research in the archives of Greenpeace International, including policy documents, internal correspondence, and minutes of board meetings concerning European lobbying practices.

Keywords: Greenpeace, environmental movement, European integration, environmental policy-making, transnational actors

De Europese Unie (EU) kampt met een legitimiteitscrisis.¹ Ze slaagt er moeilijk in om grote problemen als de monetaire crisis en het vluchtelingenvraagstuk het hoofd te bieden, waardoor het draagvlak

onder Europese burgers afneemt. Dit hebben de referenda over Brexit en het associatieverdrag met Oekraïne onlangs weer uitgewezen. Er is echter één terrein waarop burgers wél positief zijn over de EU: het milieu. Zij beschouwen 'Brussel' als de meest geschikte speler om grensover-

¹ Het onderzoek voor dit artikel vond plaats in het kader van het onderzoekseminar binnen de RMA History aan de Universiteit Utrecht. We danken de anonieme referenten voor hun commentaar op een eerdere versie van het artikel.

schrijdende problemen op dit gebied aan te pakken.²

Milieuwetgeving is sinds de jaren tachtig één van de belangrijkste beleidsterreinen van de Europese Unie.³ In eerste instantie vormde milieubeleid een onderdeel van de Gemeenschappelijke Markt aangezien stroomlijning van milieuwetgeving concurrentievervalsingen wegnam en onderlinge handel stimuleerde. Na verloop van tijd ontwikkelde het zich tot een op zichzelf staand beleidsterrein, met een eigen Europees Commissaris en een directoraat-generaal.⁴

Dit proces, waarbij beleidsinitiatief op het gebied van milieu verschuift van de lidstaten naar Brussel, staat bekend als de 'Europeanisering' van milieubeleid en werkt in twee richtingen. Enerzijds zijn nationale instituties zich op Brussel gaan richten om invloed uit te oefenen op beleid dat in toenemende mate op Europees niveau gemaakt werd. Anderzijds hebben Europese instituties zich op hun beurt opengesteld voor de invloed van nationale actoren, onder meer omdat dit hun legitimiteit versterkte. Supranationale instellingen, de Europese Commissie in het bijzonder, stimuleerden milieuorganisaties om zich Europees te organiseren. Als gevolg hiervan sloten de meeste milieubewegingen zich in de loop van de jaren tachtig aan bij een Europese koepelorga-

nisatie of richtten een Europese beleids-tak op.⁵

Politieke wetenschappers en historici van Europese integratie zien deze institutionalisering van de milieubeweging veelal als een logisch gevolg van de machtsverschuiving richting Europa. Zij willen graag weten hoe nieuwe belangenorganisaties er vanaf de jaren negentig in geslaagd zijn een plek aan de Brusselse onderhandelingstafel te verkrijgen en hoe het maken van beleid en wie daarover mee mag praten in de loop van de tijd veranderd is.⁶ Zo hebben zij gewezen op het ontstaan van een gemeenschappelijke Europese strategie van milieuorganisaties en hebben zij de invloed die NGO's op het uiteindelijke beleid gehad hebben, onderzocht.⁷

Dit artikel richt de blik niet zozeer op de uitkomsten van besluitvormingsprocessen en de rol die NGO's daarin gespeeld hebben, maar juist op de milieuorganisaties zelf en de invloed die de Europeanisering van milieubeleid op hun iden-

2 Andrea Lenschow en Carina Sprungk, 'The myth of a Green Europe', *Journal of Common Market Studies* 48.1 (2010) 133-154, aldaar 133-135.

3 Philip M. Hildebrand, 'The European Community's environmental policy, 1957 to 1992: From incidental measures to an international regime?', in: Andrew Jordan ed., *Environmental policy in the European Union: Actors, institutions and processes* (Londen 2005) 19-41, aldaar 31-32.

4 Hildebrand, 'The European Community's environmental policy', 31-32.

5 Peter Bursens, 'Environmental interest representation in Belgium and the EU: Professionalisation and division of labour within a multi-level governance setting', *Environmental Politics* 6.4 (1996) 51-75, aldaar 67.

6 Christian Hey en Uwe Brendle, *Environmental organizations and the EC: Action options of environmental organizations for improving environmental consciousness and environmental policy in the European Community* (Freiburg 1992) 10.

7 Tony Long en Larisa Lörinczi, 'NGOs as gatekeepers: A green vision', in: R. Pedler ed., *Lobbying the European Union* (Oxford 2009) 170-176; Jan-Henrik Meyer, 'Greening Europe: Environmental interest groups and the Europeanization of a new policyfield', *Comparativ* 20.3 (2010) 83-104; Jan-Henrik Meyer, 'Challenging the Atomic Community: The European Environmental Bureau and the Europeanization of anti-nuclear protest' in: Wolfram Kaiser en Jan-Henrik Meyer ed., *Societal actors in European integration: Polity-building and policy-making, 1958-1972* (Basingstoke 2013) 197-220.

titeit en positionering gehad heeft. Welke interne ontwikkeling hebben deze organisaties doorgemaakt nadat ze geconfronteerd werden met de vraag hoe met 'Europa' om te gaan? In de periode tussen 1987 en 1993, tussen het in werking treden van de Europese Acte (*Single European Act*, SEA) en de beoogde voltooiing van de interne markt, toonden de meeste grote milieuorganisaties voor het eerst interesse in het Europese project, waarna er door verschillende NGO's Europese kantoren op werden gezet.⁸

Dit artikel concentreert zich op Greenpeace International, één van de meer activistische milieuorganisaties, en zet een eerste stap in de richting van een beter begrip van de Europeanisering van milieuorganisaties. Greenpeace is een relevante keuze, omdat de overgang van (inter)nationaal naar Europees niveau voor deze meer radicale organisatie verre van vanzelfsprekend was. Voor Greenpeace stond Europa voor kapitalisme, milieuvervuiling en technocratie. Hoe moest deze op confrontatie gerichte en activistische NGO zich tot Brussel gaan verhouden? Uit dit artikel zal blijken dat heersende ideeën en bestaande structuren binnen de organisatie de overgang van Greenpeace naar het Europese niveau tussen 1987 en 1993 ernstig bemoeilijkten. Er ontbrak een heldere en uitgekende strategie om het 'belobbyen' van Europese instituties handen en voeten te geven.

Het artikel is gebaseerd op uitgebreid onderzoek in het archief van Greenpeace International dat zich in het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) bevindt. Daarnaast is gesproken met twee voormalige hoofdrolspelers binnen Greenpeace: de eerste Europese coördinator,

verantwoordelijk voor het opzetten van een Brussels kantoor, en Steve Sawyer, de uitvoerend directeur van Greenpeace International tussen 1988 en 1993.⁹ Het eerste gesprek richtte zich vooral op de interne dynamiek binnen Greenpeace ten aanzien van het Europese project en het op te zetten Europese kantoor. Het tweede interview diende voornamelijk om een beter inzicht te krijgen in de organisatiestructuur van Greenpeace International. Hoewel de interviews een waardevolle bron vormen, zijn de archieven leidend geweest bij het trekken van conclusies.

Na een korte schets van de geschiedenis van Greenpeace tot aan de late jaren tachtig en de belangrijkste kenmerken van de organisatie laat dit artikel zien hoe Greenpeace geprobeerd heeft invloed uit te oefenen op het Europese beleid, met als belangrijkste actie het opzetten van een eigen Europees kantoor. Vervolgens staan de uitdagingen waarvoor Greenpeace zich geconfronteerd zag bij het opstellen van een Europese strategie centraal. Deze uitdagingen kunnen gegroepeerd worden onder twee noemers: ten eerste de bestaande organisatiestructuren en de daaruit voortkomende conflicten over competenties en bevoegdheden en ten tweede de incompatibiliteit tussen de identiteit van Greenpeace als activistische, grassroots-organisatie en wat door medewerkers van Greenpeace gezien werd als de sterk technocratische en marktgerichte aard van het Europese project. Tot slot wordt ingegaan op de plaats die de organisatie, ondanks haar interne

8 Long en Lörinczi, 'NGOs as gatekeepers,' 170-176.

9 In verband met de privacy en op verzoek van de betrokkene hebben we de naam van de eerste coördinator van de EC-Unit uit de tekst weggelaten.

strubbelingen, heeft weten te verwerven binnen de bredere Europese milieulobby.

Karakterschets: een radicale NGO

'De' milieubeweging bestaat niet: zij is extreem divers en bestaat uit organisaties van allerlei pluimage. Greenpeace neemt in dit landschap als een van de meer radicale NGO's een unieke positie in. De voor-geschiedenis en het ideologische profiel van deze organisatie zijn van belang om te begrijpen hoe zij zich in internationale politieke verbanden als de Europese Gemeenschap heeft opgesteld.

De geschiedenis van Greenpeace gaat terug tot het jaar 1969. In dat jaar organiseerde een groep Canadese en Amerikaanse activisten een protest tegen de nucleaire tests van de Amerikaanse overheid in Alaska. Wat begon als een klein clubje van activisten groeide dankzij mediage-nieke acties uit tot een organisatie die zich vanaf 1971 officieel Greenpeace Foundation noemde. In deze jaren breidde de organisatie snel uit, eerst met een aantal kantoren in Noord-Amerika en tegen het einde van de jaren zeventig ook in Europa, waaronder Engeland in 1976, Frankrijk in 1977 en Nederland in 1978.¹⁰ In 1979 werden al deze kantoren officieel ondergebracht in de internationale Stichting Greenpeace Council; vanaf dat moment zouden alle grensoverschrijdende projecten van de kantoren onder de noemer Greenpeace International vallen.

Hoewel Greenpeace International vanaf 1979 formeel één organisatie was, bleef de verscheidenheid binnen de organisatie groot. De uitvoerend directeur Steve Saw-

yer noemde Greenpeace in 1991 een 'mass of contradictions': hier kwamen oudere en meer pessimistische activisten samen met rebellerende jongelui; hier zag men een organisatie die zeer gecentraliseerd was én grote waarde hechtte aan autonomie; een organisatie die publiekelijk eensgezind en zonder angst optrad tegen grote instituties én intern verdeeld was en vaak aan zichzelf twijfelde.¹¹ Toch bond één centraal principe iedereen die bij de organisatie betrokken was:

Greenpeace is committed to creating a green and peaceful planet earth, where a diversity of people and cultures live in harmony, sharing the following basic belief: That the primary value and organising principle that must lay at the base of every human endeavour must be the long term viability of the planetary ecosystem, along with the maintenance of the biological and genetic integrity of that eco-system. That the prime imperative for our long term survival as a species on this planet must be the preservation of the global environment.¹²

Om deze hoge doelen te verwezenlijken was een radicale opstelling nodig. In ideologische zin kwam zij tot uitdrukking in het verzet tegen de internationale economische wereldorde die volgens Greenpeace systematisch bijdraagt aan de groeiende kloof tussen arme en rijke landen. Met name mondiale instituties als het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en het General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) moesten het daarbij ontgelden. De uiteindelijke ambitie van Greenpeace

¹⁰ Steve Erwood ed. *The Greenpeace chronicles: 40 years of protecting the planet* (Amsterdam 2011) 21.

¹¹ Steve Sawyer, *Saving the world the Greenpeace way* (Amsterdam 1991) 3.

¹² Sawyer, *Saving the world*, 4.

was – en is nog steeds – een internationale politieke orde tot stand te brengen, waarbinnen bindende afspraken worden gemaakt over het gebruik en behoud van schaarse natuurlijke hulpbronnen.¹³

Ook in het actierepertoire van Greenpeace kwam de radicale positie die zij binnen de milieubeweging innam tot uitdrukking. Zo was zij bereid gebruik te maken van alle middelen met uitzondering van geweld. Het voornaamste handelskenmerk van Greenpeace was het opzetten van opzienbarende campagnes. Activisten begaven zich in een zodiacbootje tussen walvisvaarders en hun prooi, ketenden zich aan benzinepompen vast om het gebruik van fossiele brandstoffen te verhinderen en blokkeerden de deuren waarachter internationale onderhandelingen plaatsvinden om het sluiten van schadelijke verdragen te voorkomen. Op deze wijze streefde Greenpeace ernaar om anderen – zowel binnen de milieubeweging als binnen nationale en mondiale instituties – ertoe te dwingen aandacht te besteden aan kwesties die zij belangrijk vond. Bovendien hoopte ze zo kleinere grassroots-bewegingen aan te zetten tot actie.¹⁴ Greenpeace zag hierin voor zichzelf een leiderschapsrol weggelegd: zij zou het voortouw nemen op weg naar een duurzame en vreedzame samenleving.

Politieke onafhankelijkheid was een ander belangrijk onderdeel van de identiteit van Greenpeace, dat haar nog steeds een bijzondere positie binnen de milieubeweging geeft. Leidraad is dat er geen blijvende verbintenissen met politieke

partijen of instituties gelegd mogen worden. Het schrikbeeld wordt gevormd door ‘groene’ politieke partijen, die zich volgens Greenpeace in de jaren tachtig en negentig hebben laten inkapselen in het bestaande bestel, waardoor zij nooit meer in staat zullen zijn om daar fundamentele veranderingen in aan te brengen.¹⁵ In de praktijk betekende deze leidraad dat activisten niet als vertegenwoordiger van Greenpeace deel mochten nemen aan politieke activiteiten die de schijn van partijdigheid kunnen wekken.¹⁶ Verder weigerde Greenpeace elke financiële ondersteuning vanuit overheidsinstanties en kon ze bij de gratie van particuliere donaties voort blijven bestaan.

Campagnes vormden de belangrijkste strategie van Greenpeace. Door middel van spectaculaire acties werd geprobeerd om massale media-aandacht te genereren waardoor de druk op bedrijven en politieke instituties zo hoog werd dat een drastische koerswijziging niet kon uitblijven. Dit vond zijn weerslag in de wijze waarop Greenpeace georganiseerd was; ze was een zelfbenoemde ‘campaign-led organisation’.¹⁷ In de praktijk betekende dit dat alle onderdelen – van afdelingen tot overkoepelende bestuursorganen – zich in eerste instantie dienstbaar op moesten stellen tegenover de (internationale) campagnes.¹⁸ Een formele organisatiestructuur met een duidelijk machtscentrum

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ IISG, GPIA, Folder 139, Minutes, agenda and working papers of the meetings of the Executive Committee September 1989, Minutes of the Executive committee, 29 september 1989.

¹⁷ IISG, GPIA, Folder 455, Correspondence of the international campaign directors, Memo from Steve Sawyer to all staff, 15 september 1991.

¹⁸ IISG, GPIA, Folder 6383, Documents from the archive of Annelieke Zonne, documents concerning the Structure working group (1992), questionnaire.

¹³ IISG, GPIA, Folder 454, General correspondence of the International (Campaign) Directors. With other related documents 1990, Steve Sawyer, Overview of the Global Environmental situation and Greenpeace’s Role 1990.

¹⁴ Ibidem.

was binnen Greenpeace afwezig. De afkeer van formele machtsstructuren en de campagne-gerichtheid zaten van oudsher diep in de organisatie ingebakken. Zo kon al vanaf de jaren zeventig elke sympathisant een nieuw regionaal of nationaal kantoor oprichten, zonder dat daar enig centraal toezicht op werd uitgeoefend. Vancouver was weliswaar het oudste kantoor, maar functioneerde geenszins als hoofdkantoor. Afspraken over het gebruik van de naam van Greenpeace bestonden in deze jaren nog niet. 'So long as all new groups remained faithful to Greenpeace's brand of non-violent direct action, they could do their own thing,' aldus Frank Zelko, de biograaf van Greenpeace in haar jonge jaren.¹⁹

In de loop van de jaren zeventig bleek deze opzet al snel onwerkbaar. Na een reeks van conflicten en rechtszaken werd Greenpeace in 1979 geformaliseerd en omgedoopt tot de Stichting Greenpeace Council die vandaag de dag nog steeds bestaat. Deze 'Council' bestaat uit vertegenwoordigers van alle nationale en regionale kantoren die in een jaarlijkse vergadering besluiten over het budget, het strategisch plan van de organisatie en de benoeming van de leden van de raad van bestuur. Het zal niet verrassen dat binnen een organisatie die van oudsher is ontstaan uit zoveel verschillende clubjes en kantoren, de afstemming tussen de uiteenlopende en soms ook botsende belangen, voorkeuren en ideeën tot op de dag van vandaag een lastige opgave is.

Ondanks deze pogingen om de organisatiestructuur van Greenpeace te stroomlijnen, werd aan de centrale plaats van

activisme en de campagnes niet getornd. In de dagelijkse praktijk bleven campagnes de werkzaamheden van Greenpeace structureren; hun leiders, de 'international campaign directors', namen daardoor een zeer invloedrijke positie binnen de organisatie in.²⁰ Andere afdelingen, zoals de politieke, wetenschappelijke en communicatieve secties, hadden vooral een ondersteunende rol.

Dit veranderde in de jaren tachtig. Drie belangrijke ontwikkelingen dwongen Greenpeace zich te heroriënteren, wat in de jaren negentig zou uitmonden in een reorganisatie. Ten eerste was er de explosieve groei van de organisatie in mankracht en in financiële middelen, in het bijzonder nadat de Franse geheime dienst in 1985 het schip de *Rainbow Warrior* tot zinken had gebracht. Het budget dat in 1980 nog een miljoen dollar telde, nam in de loop van de jaren negentig toe tot zo'n 140 miljoen dollar; de voormalig directeur sprak over een jaarlijkse groei van ongeveer 35 procent tussen 1980 en 1991.²¹ Naast deze financiële groei moest Greenpeace zich ook bezinnen op de campagnes die ze voerde. Aanvankelijk richtte de organisatie zich vooral op walvisvaart, verzet tegen kernproeven en de bescherming van kwetsbare ecosystemen, bijvoorbeeld op Antarctica. In de loop van de jaren tachtig werden 'grotere' problemen, die meer systemisch van aard waren en waarvoor geen snelle oplossing beschikbaar was, steeds belangrijker. Een voorbeeld daarvan is klimaatverandering. Deze nieuwe strijdtoneelen vereisten een

19 Frank Zelko, *Make it a green peace: the rise of countercultural environmentalism* (New York 2013) 302.

20 IISG, GPIA, Folder 6383, Documents from the archive of Annelieke Zonne, documents concerning the Structure working group (1992), questionnaire.

21 Interview door de auteurs met Steve Sawyer, de uitvoerend directeur van Greenpeace International van 1988 tot 1993 (27 juni 2016).

lange adem en een beter gecoördineerde strategie. Ten slotte vond dit alles plaats tegen de achtergrond van een veranderend wereldsysteem als gevolg van het uiteenvallen van de Sovjet-Unie, de opkomst van een nieuwe economische wereldorde onder de Washington Consensus en de uitbreiding en verdieping van Europese integratie.

Keizerspinguïn voor protestbord Greenpeace bij de Dumont D'Urville landingsbaan ten tijde van de Greenpeace-expeditie naar Antarctica (1988-1989) als onderdeel van de campagne om Antarctica te beschermen (1987-1991)

Steve Morgan, Emperor Penguin at Dumont D'Urville, 1 januari 1989. Greenpeace Media Library

De weg naar Brussel

De verdieping van Europese integratie kwam in de jaren negentig onder andere tot uitdrukking in een gemeenschappelijk milieubeleid van de Europese lidstaten, een ontwikkeling die – zo bleek later – grote gevolgen zou hebben voor de internationale milieubeweging, Greenpeace inclusief.

Dit proces begon al in de loop van de jaren zestig en zeventig, toen publieke en politieke aandacht voor milieukwesties toenam. Zo publiceerde de Europese Commissie in 1973 haar eerste milieuoactieplan, waarna het aantal maatregelen in hoog tempo vermeerderde.²² Verschillende milieuorganisaties kregen daardoor oog voor het Europese project, wat er in 1974 toe leidde dat een groot aantal milieuoorganisaties zich verenigde in het *European Environmental Bureau* (EEB), een Europese koepelorganisatie. Ook enkele nationale kantoren van Greenpeace werden lid van de EEB, waaronder de Nederlandse tak. Een volgend ijkpunt vormde de Europese Akte (of *Single European Act*) in 1986, waarin lidstaten vastlegden dat een gezamenlijke Europese markt in het jaar 1992 gerealiseerd moest zijn. Milieubeleid werd hiermee voor het eerst in een Europees verdrag verankerd.²³

Omdat de Europese Gemeenschap steeds meer zeggenschap kreeg over het milieubeleid, besloten verschillende milieuoorganisaties als het Wereld Natuur Fonds en Friends of the Earth (Nederlandse tak: Milieudefensie) een Europees kantoor op te zetten in Brussel.²⁴ Ook

²² Meyer, 'Greening Europe?', 86.

²³ Hildebrand, 'The European Community's environmental policy', 26.

²⁴ Bursens, 'Environmental interest representation in Belgium and the EU', 67.

Greenpeace overwoog zo'n stap. Binnen de top van Greenpeace International was men al langer van mening dat er een georganiseerde politieke eenheid moest worden opgezet.²⁵ In 1988 legde David McTaggart, een van de *founding fathers* van Greenpeace International, de vraag op tafel hoe de organisatie Europese beleidsmakers het beste zou kunnen beïnvloeden. Zijn woorden geven blijk van de ambivalente houding van Greenpeace tegenover de Europese werkwijze en 'traditionele' vormen van lobbyen: 'I [...] do not want to participate in the funding of a programme that is "lobbying" in the usual environmentalist's mind. It's normally a complete waste of time.'²⁶ Enkele maanden later richtte Greenpeace de 'European Communities Unit' of simpelweg 'EC-Unit' op met het idee een eigen Greenpeace-stijl van lobbyen vorm te geven – hoewel op dat moment nog niet duidelijk was hoe zo'n stijl er uit moest gaan zien. Als gevolg van de oprichting van deze nieuwe eenheid trokken de nationale kantoren zich aan het begin van 1990 terug uit de Europese koepelorganisatie van milieclubs.²⁷

Organisatie en structuur: Goden in een eigen koninkrijk

Het Europees lobbykantoor, zo zou al snel blijken, was een vreemde eend in de bijt binnen een organisatie die draaide om ac-

tievoeren. Daar kwam bij dat campagnevoerders Brussel geen warm hart toedroegen. Dit leidde er toe dat het lang duurde voordat de EC-Unit als een vaste waarde binnen Greenpeace gezien werd. Er bleek uiteindelijk een reorganisatie voor nodig om de EC-Unit – en daarmee het Europese lobbywerk – beter in de organisatiestructuren van Greenpeace te kunnen integreren.

De EC-Unit werd aanvankelijk ondergebracht bij de politieke afdeling die een jaar eerder was opgericht met het doel de campagnes van informatie te voorzien over internationale verdragen en organisaties.²⁸ De oprichting van een dergelijke politieke afdeling was hard nodig geweest vanwege de steeds drukkere internationale arena en de toenemende complexiteit van transnationale milieuproblemen.²⁹ Zo werd de EC-Unit geen onafhankelijke lobbyeenheid, maar een verlengstuk van de campagnes in Europa. In de correspondentie rond de oprichting van de EC-Unit werd de zelfstandigheid van de campagnes herhaaldelijk benadrukt; daar mocht onder geen beding inbreuk op worden gemaakt.³⁰ Het verbaast dan ook niet dat de eerste zeven stafleden die samen kantoor hielden in Brussel elk onder het directe gezag van de verschillende campagneleiders vielen. Enkel de coördi-

25 Interview Steve Sawyer.

26 IISG, GPIA, Folder 956 Documents concerning the European Communities Unit (EC Unit) 1988-1998, Letter from David McTaggart to the International Board of Directors, 2 april 1988.

27 IISG, GPIA, Folder, 5331, Correspondence on EC-Unit 1990, Notes on the EC Trustees Meeting Amsterdam 11 januari 1990.

28 Deze politieke eenheid werd aanvankelijk het 'Treaties and Conventions Project' genoemd en werd vanaf 1991 omgedoopt tot de 'Political Division'.

29 IISG, GPIA, Folder 2588, Correspondence on treaties and conventions, Roger Wilson. 1987-1988, Proposal for treaties and conventions, 1986.

30 IISG, GPIA, Folder 2588, Correspondence on treaties and conventions, Roger Wilson. 1987-1988, Proposal for treaties and conventions, 1986.

nator en de *office manager* stonden direct onder leiding van de politieke afdeling.³¹ Deze situatie leverde problemen op voor de coördinator van de Unit, die een eenduidige lobbystrategie moest opstellen. Hij kreeg te maken met de wensen en grillen van de verschillende campagnevoerders die zichzelf, in zijn woorden, ‘God in hun eigen koninkrijkje’ waanden.³² Hierdoor werd zijn positie ondermijnd, een situatie die het treffendst naar voren komt in de fysieke overname van zijn kantoor door een van de campagnevoerders, die dit onderbouwde met de stelling toch met belangrijker zaken bezig te zijn.³³

Ook de samenwerking en afstemming van activiteiten tussen nationale afdelingen en de EC-Unit liep vaak spaak. Dit had ermee te maken dat de nieuwe lobbyeenheid binnen de gelederen van Greenpeace op algemene scepsis en onwil stuitte. In de praktijk betekende dit regelmatig dat nationale afdelingen buiten de EC-Unit om zelfstandig acties richting Europese instituties ondernamen.³⁴ Een pijnlijk voorbeeld is het initiatief dat de EC-Unit nam om samen met nationale kantoren een protest in Brussel te organiseren. Uit de reacties van de afdelingen bleek tot verbijstering van de medewerkers dat een soortgelijk protest al twee dagen eer-

der vanuit Greenpeace België had plaatsgevonden, zonder dat zij daarvan op de hoogte waren geweest.³⁵

Niet alleen tussen de EC-Unit en de campagneleiders en nationale afdelingen boterde het niet, ook tussen de medewerkers onderling ontstonden spanningen. Er vond maar weinig overleg plaats, waardoor een gebrek aan kennis over elkaars werkzaamheden ontstond. Bovendien was de werksfeer rond 1990 ernstig verziekt, zoals blijkt uit een brandbrief van een oud-medewerker aan de uitvoerend directeur:

Since the employees resist a sound structure of hierarchy, responsibility, objectivity and ‘control’ they condescend to scapegoat hunting and blackmailing, block improvement for the best of all and GP [Greenpeace] and become intolerant, inflexible and handicapped instead of adjusting to the growth of the business and its needs [...].³⁶

De opbouw van een duurzaam lobbynetwerk binnen de Europese instituties, een van de doelstellingen van de EC-Unit, bleef grotendeels uit. Dat deze doelstelling moeilijk te verwezenlijken viel kan deels worden toegeschreven aan een in het oog springend gebrek aan kennis over de Europese instituties en de wijze waarop het Europese beleid tot stand kwam. Om dit te ondervangen wierf het bestuur van Greenpeace mensen van buiten de orga-

31 IISG, GPIA, Folder 130, Minutes, agenda and working papers of the meetings of the Executive Committee december 1988, Minutes of the SCIPOL meeting, november 1988, 17-18.

32 Interview door de auteurs met de eerste coördinator van de EC-Unit van Greenpeace International van 1988 tot 1991 (27 januari 2016).

33 Ibidem.

34 IISG, GPIA, Folder 940, Political Unit, Weekly updates and correspondence of the Political Division. Jan. –May 1992, Letter from Remi Parmentier to Rebecca Johnson, Ulrich Jurgens and Damon Moglen, 23 mei 1992.

35 IISG, GPIA, Folder 958, Documents concerning the European Communities Unit (EC Unit) 1990-1992, Minutes of the internal meeting of the EC-Unit, 28 maart 1991.

36 IISG, GPIA, Folder 958, Documents concerning the European Communities Unit (EC Unit) 1990-1992, Letter by Inge Nalbach to the executive director’s office, 22 januari 1990.

nisatie die deze kennis wél hadden, zodat zij de leiding van de EC-Unit op zich konden nemen. Een tweede probleem vormde de weerstand van campagneleiders om mee te werken aan een meer gestroomlijnd Greenpeace-programma, aangezien dit de eigen autonomie zou beperken. De eerste coördinator van de EC-Unit, die hiermee geconfronteerd werd, uitte zich achteraf kritisch over campagneleiders, die in zijn ogen vaak niet verder keken dan de eigen campagnedoelen: 'Die hebben één stip, één goal en daar gaan we op af en de rest dat telt niet.'³⁷ Pogingen om de activiteiten van Greenpeace beter op de Brusselse beleidsagenda aan te laten sluiten en de campagnes meer op één lijn te krijgen om zo hun impact te vergroten, leidden tot felle discussies. Dergelijke hervormingen zouden een fundamentele aantasting van de voor Greenpeace zo kenmerkende campagnestijl betekenen.³⁸ Als gevolg hiervan bleek de vertolking van een eendrachtig 'Greenpeace-geluid' in Brussel een lastige opgave.

Ondanks – of juist door – deze moeilijkheden groeide binnen Greenpeace het besef dat milieubeleid in Brussel werd gemaakt en dat intern gekibbel een effectief lobbybeleid in de weg stond. In 1990 besloot het hoofd van de politieke afdeling in samenspraak met het bestuur van Greenpeace International om de EC-Unit onder strakker toezicht te plaatsen met het doel haar werkwijze te stroomlijnen, haar rendement te vergroten en de werksfeer te verbeteren.³⁹ Vooralsnog waren

deze oplossingen niet toereikend; de spanningen bleven hoog oplopen en in een rapport van de commissie die toezicht moest houden, werd de optie om de eenheid voorgoed op te doeken serieus overwogen.⁴⁰ Eind 1990 hield de eerste coördinator van de EC-Unit de eer aan zichzelf en diende zijn ontslag in.⁴¹

Identiteit en ideologie: activisme, nationalisme en eurosceptis

Zoals uit het voorgaande deel gebleken is, ging de oprichting van de EC-Unit niet goed samen met de bestaande organisatiestructuur van Greenpeace, die er vooral op gericht was de autonomie van de verschillende onderdelen te waarborgen. De nieuwe eenheid in Brussel werd dan ook opgevat als een beperking van die traditionele vrijheden. Het ging daarbij echter om meer dan alleen een conflict over de afbakening van bevoegdheden en competenties. Aan de basis van het conflict lag een identiteitskwestie: de internationalisering van milieubeleid noopte Greenpeace tot een herbezinning op vragen als 'wat kenmerkt ons als organisatie?' en 'waar staan we voor?'

Eén centraal aspect van de identiteit van Greenpeace was de op confrontatie gerichte stijl die tot uitdrukking kwam in de campagnes en sterk verweven was met de cultuur van de organisatie zelf. Uit de interviews met de Europese coördinator en met de uitvoerend directeur Steve Saw-

37 Interview met de eerste coördinator van de EC-Unit.

38 Interview met Steve Sawyer.

39 IISG, GPIA, Folder 958, Documents concerning the European Communities Unit (EC Unit) 1990-1992, Memo from Roger Wilson to all European Trustees.

40 IISG, GPIA, Folder 957, Documents concerning the European Communities Unit (EC Unit) 1990-1992, Report on EC-Unit Visit 3 augustus 1990.

41 IISG, GPIA, Folder 958, Documents concerning the European Communities Unit (EC Unit) 1990-1992, Letter of Resignation Ernst Klätte, 11 augustus 1990.

Greenpeace-protest tegen drijfnetten bij de raad van het Europees fonds voor maritieme zaken en visserij in 1991

Greenpeace International, Driftnet Action at EC Fisheries Council, 18 april 1991. Greenpeace Media Library

yer komt een beeld naar voren van een organisatiecultuur die sterk bepaald werd door de aanwezigheid van goede actievoerders met een 'zeer antagonistische' en activistische houding, met wie het soms moeilijk samenwerken is. In de beginjaren, zo vertelde Sawyer, wilden zij nog wel eens met elkaar op de vuist gaan als zij tijdens een avond in de kroeg op fundamentele meningsverschillen stuitten. In plaats van een formele hiërarchie werd de pikorde binnen de organisatie bepaald door wat men in campagnes bereikt had. De houding van Sawyer is hiervoor nog steeds illustratief. Collega's die kritiek op zijn strategie uitten, ontvingen naar eigen zeggen de repliek: 'You think it's a waste of time? Okay, just crawl back into whatever hole you came from, until you

can put something on the table that you have achieved.'⁴² Zichtbare resultaten waren duidelijk van doorslaggevend belang.

Deze cultuur bemoeilijkte het functioneren van de EC-Unit, die zeer weinig concrete en zichtbare resultaten kon overleggen, daar zij zich vooral toelegde op het bouwen van een netwerk en het verstrekken van informatie. Ook werden enkele successen behaald, de campagne tegen het gebruik van drijfnetten (1989-1991),⁴³ het verbod op de import van zeehondenhuiden en de restricties die Europa oplegde aan de export van gevaarlijke afvalstoffen (1991).⁴⁴ Doordat deze successen

⁴² Interview met Steve Sawyer.

⁴³ Interview met de eerste coördinator van de EC-Unit.

⁴⁴ Hey en Brendle, *Environmental organizations and the EC*, 10; interview met de eerste coördinator van de EC-Unit.

onderdeel waren van bredere campagnes en de rol van de EC-Unit niet altijd even zichtbaar was, bleef erkenning voor de bijdrage van de EC-Unit vaak uit. Het gebrek aan duidelijk zichtbare resultaten en de relatief hoge kosten per capita van de EC-Unit leidden binnen Greenpeace na verloop van tijd tot klachten over geldverspilling.⁴⁵

De verdeling van de organisatie in nationale kantoren met een centraal bestuur leverde problemen op voor het functioneren van een 'bovenstatelijke' afdeling als de EC-Unit. Ook hier ging het om meer dan een strijd over de afbakening van competenties. Binnen de organisatie bestonden verschillende opvattingen over hoe gecentraliseerd Greenpeace zou moeten opereren en op welk niveau – nationaal of centraal – de beste resultaten bereikt konden worden. Binnen de top van Greenpeace werden voorstanders van een meer gedecentraliseerde organisatie met argusogen bekeken. In de loop van de jaren tachtig en negentig waarschuwde de leiding meerdere malen voor het 'groeieinde nationalisme' binnen de milieubeweging als geheel. Zij stelde dat de verdeling in nationale kantoren het moeilijk maakte om als internationale organisatie te opereren en beschouwde deze ontwikkeling als een gevaar voor de organisatie.⁴⁶ Mochten nationale belangen en nationale

campagnes de overhand krijgen, dan zou dit ten koste gaan van de internationale doelstellingen en campagnes. Het bestuur was ervan overtuigd dat een internationale aanpak en een sterk Greenpeace International nodig waren om grote milieuproblemen het hoofd te bieden.⁴⁷ In een dubbelinterview uit 1988 stelden de oprichter en uitvoerend directeur van Greenpeace samen dat Greenpeace International altijd heeft moeten schipperen tussen nationale en internationale sentimenten: 'The eternal struggle is to overcome the inbred provincialism and nationalism and keep Greenpeace focused internationally.'⁴⁸

Tegen deze achtergrond probeerde de EC-Unit de nationale afdelingen zo goed als mogelijk bij haar werk te betrekken. In de praktijk bleek dit echter lastig omdat nationale kantoren van oudsher gewend waren om eigen campagnes op te richten en nationaal te werken. Daarnaast bestonden er veel meningsverschillen over de vraag welke thema's centraal dienden te staan en welke campagnes de meeste zeggenschap zouden hebben. Voorstellen van de EC-Unit om verbetering aan te brengen, bijvoorbeeld door structureel met nationale kantoren om tafel te gaan als zij aan de beurt waren om het voorzitterschap van de Europese Gemeenschap op zich te nemen, lijken weinig resultaat gehad te hebben.⁴⁹ Hier botste het streven van Greenpeace om een grassroots-beweging te blijven die goed op de hoogte was

45 IISG, GPIA, Folder 5332, EC Unit Correspondence 1992, Memo by Roger Wilson to the EC-Unit concerning a skills sharing workshop; Interview met Steve Sawyer.

46 IISG, GPIA, Folder 454, General correspondence of the International (Campaign) Directors. With other related documents 1990, Steve Sawyer, Overview of the Global Environmental situation and Greenpeace's Role 1990; Folder 6383, Structure Working Group, Documents concerning the Structure Working Group (SWG) 1992, Comments on the questionnaire on structure by Roger Wilson, 1992.

47 Ibidem.

48 IISG, GPIA, Folder 296, Correspondence of the Board 1988, Article 'Daredevils of the Environment'

49 IISG, GPIA, Folder 957, Documents concerning the European Communities Unit (EC Unit), Minutes, 7 mei 1990; Folder 5351, Documents concerning the EC project. 1991, Memo by Roger Wilson to numerous people at toxics and the EC-Unit.

David McTaggart (links) en Steve Sawyer (rechts), tijdens een raadsvergadering van Greenpeace in Costa Rica circa 1986/1987
Mia Stenstrom, David McTaggart and Steve Sawyer (1986/1987). Wikimedia Commons, CC BY 2.0

van wat er speelde op lokaal niveau met de noodzaak tot centralisatie om in Brussel enige impact te kunnen hebben.

Een laatste factor die het werk van de EC-Unit bemoeilijkte, was de grote weerstand die er binnen Greenpeace tegen de aard van het Europese project bestond. Hoewel de top van de organisatie het belang van Europa voor de doelen van Greenpeace erkende, keken veel campagnevoerders met argwaan naar het geleidelijke ontstaan van wat zij als een 'kapitalistische superstaat' zagen.⁵⁰ Hun verzet kan in het verlengde worden gezien van de eerdergenoemde afkeer van mondiale instituties als het IMF en GATT en het streven van Greenpeace om de kapitalistische wereldorde fundamenteel te herzien. Het wantrouwen van de campagnevoerders werd versterkt door het vooruitzicht van de gemeenschappelijke markt die in 1992 gevormd zou worden. Dit project wekte bij veel activisten de vrees dat de EU vooral de vergroting van industriële afzetmarkten tot doel had en het milieu

⁵⁰ IISG, GPIA, Folder 958, Documents concerning the European Communities Unit (EC Unit), 1990-1992, Letter to Kenneth Collins, 22 mei 1991.

het ondergeschoven kindje zou worden.⁵¹

Daarnaast vormde ook het ondoorzichtige en ondemocratische besluitvormingsproces in Brussel een punt van zorg. De tweede coördinator van de EC-Unit, die zelf lid van het Europees Parlement was geweest, uitte in 1991 de verdenking dat Europese wetgeving bewust ingewikkeld werd gehouden zodat mensen niet in staat zouden zijn de ondemocratische aard ervan te achterhalen.⁵² Ook voor Greenpeace zelf was aanvankelijk volstrekt niet duidelijk hoe het beleidsproces verliep en welke taken en bevoegdheden de verschillende Europese instellingen daarbinnen hadden. Zo besteedden campagnevoerders tussen 1989 en 1990 veel tijd aan het beïnvloeden van leden van het Europees Parlement, terwijl dat in tegenstelling tot nationale parlementen eigenlijk met name een bijsturende functie had. Om al vroeg in het beleidsproces invloed uit te oefenen, was het belangrijk om eveneens energie te steken in de contacten met andere Europese organen.⁵³ Dit gebrek aan kennis was op zich niet vreemd; de Europese Gemeenschap was immers volop in ontwikkeling en de vergaande gevolgen die de invoering van een gemeenschappelijke markt, ook voor het milieubeleid, zou hebben, waren nog niet bekend. Een veelgehoorde klacht was dan ook, 'we simply have no idea of how the

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem.

⁵³ IISG, GPIA, Folder 5351, Toxics: Documents concerning the EC project. 1991, Comments to Memo on the Development of the EC-Unit, 14 juli 1991; Folder 5328, Minutes of the EC-Unit internal meeting 1990-1992, EC Toxics Strategy meeting Draft minutes, 17 januari 1992.

important developments in the Community are going to impact upon our campaigns.⁵⁴ Dit verklaart mede de terughoudende en soms zelfs weigerachtige houding van veel actievoerders binnen Greenpeace tegenover het Europese project.

De outsider binnen Europa

In tegenstelling tot de verwachtingen van veel Greenpeace-activisten ontwikkelde het milieubeleid zich in de jaren negentig tot een belangrijk Europees beleidsterrein. De Europese Commissie, en daarbinnen het Directoraat-Generaal voor Milieu (DG XI), stelde zich vanaf het einde van de jaren tachtig zeer positief op ten aanzien van samenwerking met milieuorganisaties. Zo stimuleerde het DG XI milieu-NGO's om zich Europees te organiseren en ontvingen zij financiële steun in ruil voor het uitbrengen van advies en het inzetten van hun expertise.⁵⁵ Aangezien het Directoraat-Generaal in de beginperiode slechts een kleine organisatie was, leunde het van meet af aan sterk op de ondersteuning en input van NGO's. Dit had een wederkerig effect, want zo vergrootte DG XI het draagvlak voor Europees milieubeleid en legitimeerde het eigen bestaan.⁵⁶ Andersom verschaftte dit arrangement milieuorganisaties directe toegang tot het Directoraat-Generaal, waardoor zij van bin-

nenuit invloed konden uitoefenen op het milieubeleid.

Voor Greenpeace leidde deze situatie tot een heroverweging van de eigen strategieën. Van oudsher deed zij aan 'outside' lobbyen om het politieke besluitvormingsproces te beïnvloeden: door middel van actie en protest werd geprobeerd van buitenaf de druk op politieke organisaties te vergroten om zo verandering teweeg te brengen. Uitgangspunt was dat Greenpeace probeerde haar agenda aan beleidsmakers op te leggen in plaats van aan te sluiten bij de bestaande agenda, zoals bij 'inside' lobbyen het geval is. Binnen de Europese Gemeenschap bleek het uit-oefenen van publieke druk echter stukken minder effectief omdat politici en beleidsmakers op het Europese niveau in mindere mate verantwoording hoeven af te leggen voor hun beleid dan in de nationale context het geval is. Om deze reden wordt dan ook vaak gesuggereerd dat 'outside' strategieën minder populair en effectief zijn in Europa dan in de individuele lidstaten.⁵⁷

De traditionele opstelling van Greenpeace ten opzichte van nationale en supranationale overheden is altijd zeer kritisch geweest. De organisatie heeft in de loop van haar geschiedenis veel tijd en moeite gestoken in het waarborgen van

54 IISG, GPIA, Folder 5339, Contacts with the EC-Unit in Brussels, Correspondence concerning policy. 1988-1989, Letter by Andy Stirling to Ernst Klatte, 9 juni 1989.

55 Sonia Mazey en Jeremy Richardson, 'Environmental groups and the European Community: Challenges and opportunities', in: Andrew Jordan ed., *Environmental policy*, 106-121, aldaar 114-115.

56 Mazey en Richardson, 'Environmental groups', 114-115.

57 Sebastiaan Princen, 'Agenda-setting in the European Union: A theoretical exploration and agenda for research', *Journal of European Public Policy* 14.1 (2007) 21-38, aldaar 31-32.; Jan-Henrik Meyer, 'Getting started: Agenda-setting in European environmental policy in the 1970s' in: Johnny Laursen ed., *The institutions and dynamics of the European Community, 1973-83* (Baden-Baden 2014) 221-242. Het is van belang om te beseffen dat veel milieuorganisaties een combinatie van beide strategieën hanteren, zie: J.P. Richards en Sharon Heard, 'European environmental NGOs: Issues, resources and strategies in marine campaigns', *Environmental Politics* 14.1 (2005) 23-41, aldaar 32.

haar onafhankelijkheid ten opzichte van politieke instituties; het gebruik van partijpolitieke kanalen werd verfoeid en op één lijn gesteld met het inzetten van geweld.⁵⁸ Ook ten opzichte van de Europese Commissie behield Greenpeace deze positie. Zij wees financiële steun af, ook al had dat tot gevolg dat haar daarmee de directe toegang tot DG XI werd ontzegd. De onafhankelijke positie die zo kenmerkend is voor Greenpeace, werd aanvankelijk versterkt door haar zogenaamde 'issue-based approach', een aanpak waarbij specifieke kwesties in plaats van een langetermijnstrategie leidend waren en waardoor Greenpeace bovendien geen aansluiting zocht met de Europese beleidsagenda. De eerste coördinator van de Unit bekritiseerde deze aanpak en achtte aansluiting bij de Europese agenda dan ook noodzakelijk.

Dit missen van de karavaan, zoals de eerste coördinator het noemde,⁵⁹ was voor hem alle reden om binnen Greenpeace te pleiten voor een andere aanpak. Dit leidde tot de besproken pogingen van de EC-Unit om een gemeenschappelijke lobbystrategie op te zetten en de verschillende campagnes en nationale kantoren actief bij haar werk te betrekken. Ook naar buiten toe bleek het moeilijk om een dialoog met politici en beleidsmakers te combineren met de spectaculaire en op confrontatie gerichte campagnes die zo'n belangrijk kenmerk van Greenpeace bleven. Overigens was het ook geenszins de bedoeling dat Greenpeace een professio-

nele lobbyorganisatie zou worden, ook niet binnen de top. Niemand wilde dat Greenpeace volledig zou veranderen in een organisatie als het Wereld Natuur Fonds; daar waren er al genoeg van.

Vanaf 1991 vonden er belangrijke organisatorische veranderingen binnen Greenpeace International plaats, die grote implicaties hadden voor de EC-Unit. De veranderingen waren in eerste instantie een reactie op de explosieve groei die de organisatie in de jaren tachtig had doorgemaakt en de daaropvolgende terugloop in inkomsten, die gepaard ging met een groei in uitgaven vanaf 1992.⁶⁰ Bezuinigingen waren hard nodig. Daarnaast had de reorganisatie tot doel om besluitvormingsprocessen binnen Greenpeace International te stroomlijnen en de uitvoerend directeur werk uit handen te nemen, een streven dat geplaagd kan worden binnen de bredere professionalisering van de milieubeweging in deze tijd.⁶¹

Voor de EC-Unit had de reorganisatie grote gevolgen; zij leidde tot een veranderde positie binnen Greenpeace International.⁶² Zo stonden de medewerkers niet langer onder het directe gezag van de campagneleiders, maar legden zij vanaf 1992 verantwoording af aan het hoofd van de politieke afdeling. Campagnevoerders binnen de EC-Unit bleven zich aanvankelijk vooral verbonden voelen met hun campagne; bij hen stuitte de reorganisatie dan ook op veel verzet.⁶³ Dit bete-

58 IISG, GPIA, Folder 454, General correspondence of the International (Campaign) Directors. With other related documents 1990, Steve Sawyer, Overview of the Global Environmental situation and Greenpeace's Role 1989.

59 Interview met de eerste coördinator van de EC-Unit.

60 IISG, GPIA, Folders 664-665, Annual reports. With correspondence and pamphlets 1990-1993; interview met Steve Sawyer.

61 Neil Carter, *The politics of the environment: Ideas, activism, policy* (Cambridge 2003) 135-141.

62 Hey en Brendle, *Environmental organizations and the EC*, 10.

63 IISG, GPIA, Folder 5351, Toxics, Documents concerning the EC project. 1991, E-mail from Roger Wilson, 5 november 1991.

kent overigens niet dat de campagnes en de EC-Unit volledig los van elkaar kwamen te staan: campagnevoerders en lobbyisten bleven hun activiteiten op elkaar afstemmen, maar de campagneleiders verloren de exclusieve zeggenschap over hun mensen binnen de Unit.⁶⁴ De EC-Unit werd daardoor voor het eerst sinds haar oprichting een onafhankelijke afdeling.

De hervormingen van de organisatie-structuur hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan de effectiviteit van de EC-Unit en Greenpeace binnen Europa. Hoewel Greenpeace allerm minst afstand heeft gedaan van haar identiteit, is de organisatie er wel in geslaagd om de voor haar zo kenmerkende focus op specifieke milieukwesties en campagnes te verenigen met een Europese strategie. Greenpeace heeft daarmee een unieke positie ingenomen binnen de bredere Europese milieubeweging. Doordat de organisatie financieel en politiek onafhankelijk is, is zij in staat om radicale posities in te nemen en harde acties te voeren tegen het Europese beleid. Vanuit deze positie op de extreme flank van de milieubeweging creëert Greenpeace meer speelruimte voor organisaties die wel samenwerken met Europese instellingen. Andere milieuorganisaties erkennen de agenderende kracht van de door Greenpeace opgezette acties, die door hen inmiddels zelfs als noodzakelijk gezien worden – ook wanneer ze zichzelf verre houden van confrontatie en conflict en de voorkeur geven aan samenwerking met overheden.⁶⁵ Voor de milieubeweging

is de diversiteit aan organisaties en strategieën een kracht gebleken.⁶⁶ Binnen de bredere Europese milieubeweging heeft Greenpeace zodoende een rol voor zichzelf opgeëist waarmee ze bijdraagt aan gemeenschappelijke doelen zonder afstand te doen van haar eigen identiteit.

Conclusie

Hoewel Greenpeace International en haar Europese beleidstak zich uiteindelijk relatief goed aan hebben kunnen passen aan het werken op een Europees niveau, was deze overgang allerm minst vanzelfsprekend en kon men vanaf het begin niet met zekerheid zeggen of deze Europeanisering succesvol zou zijn. De belangrijkste bijdrage van dit artikel aan het bredere debat omtrent de Europeanisering van milieuorganisaties is daarom het inzicht dat er een complex proces verscholen ligt onder deze op het oog vanzelfsprekende en gemakkelijke overgang. Voor een radicale NGO als Greenpeace, die politieke onafhankelijkheid combineert met een op confrontatie gerichte activistische houding, bleek het aanvankelijk moeilijk een rol voor zichzelf op te eisen binnen de bredere Europese milieulobby.

In de klassieke benadering van politieke geschiedenis wordt het Europese integratieproces voornamelijk bestudeerd vanuit het perspectief van staten en internationale instituties. Zoals Wim van Meurs in zijn inleidende artikel betoogt, hebben historici moeite om zich aan te sluiten bij een bredere beweging onder bestuurskundigen en politicologen die meer interesse toont voor andere internationale organisaties en niet-statelijke ac-

64 IISG, GPIA, Folder 958, Documents concerning the European Communities Unit (EC Unit) 1990-1992, Mail from Roger Wilson to EC Unit staff, 8 november 1991.

65 Richards en Heard, 'European environmental NGOs', 33-34.

66 Ibidem, 34-35.

toren die invloed uitoefenen op het Europese integratieproces, zoals multinationals en NGO's. Vanwege de rol die minder voor de hand liggende actoren binnen dit dossier spelen, vormt milieubeleid, als een van de meest ontwikkelde beleidsterreinen van de Europese Unie een interessante proeftuin voor historische studies naar Europeanisering.

In aanvulling op reeds bestaande studies naar de invloed die milieuorganisaties gehad hebben op de ontwikkeling en uitkomsten van het Europese milieubeleid, heeft dit artikel de tweede dimensie van het Europeaniseringsproces in beeld gebracht, namelijk de invloed die dit proces heeft gehad op een organisatie als Greenpeace International. Zoals bij de meeste milieuorganisaties, was de verschuiving van milieubeleid van het nationale naar het Europese niveau reden voor Greenpeace om actief te worden op dit toneel. Het bleek echter lastig om zich aan te passen aan een Europese werkwijze zonder hierbij afstand te doen van de eigen waarden en identiteit. Hoewel het besluit om Europees actief te worden onderdeel was van een bredere drang binnen de organisatie om internationaal invloed te doen gelden, was er geen duidelijke vooropgezette strategie voor de vorming van een Europees kantoor. De overgang had meer weg van een geleidelijk en moeizaam leerproces waarvan de uitkomst niet bij voorbaat vaststond.

De casestudy van Greenpeace wijst erop dat de manier waarop milieuorganisaties zich aan het proces van Europese integratie aangepast hebben, sterk afhankelijk was van hun organisatiecultuur, identiteit en de interne dynamiek binnen de organisatie. In plaats van een eendui-

dig en rechtlijnig pad moeten we ons het proces van 'Europeanisering' voorstellen als bestaande uit verschillende trajecten, die de grote diversiteit binnen de milieubeweging op het gebied van ideeën, organisatie en strategieën weerspiegelen. Dit artikel kan gezien worden als een aanzet tot een bredere studie naar de wisselwerking tussen Europese instellingen en milieuorganisaties. De historische werkelijkheid wordt meer recht gedaan door Europeanisering toch vooral te beschouwen als een proces van vallen en opstaan in plaats van een reeks van weloverwogen en rationele besluiten door de betrokken partijen. Dat heeft dit onderzoek naar de Europeanisering van Greenpeace duidelijk laten zien.

Over de auteurs

Liesbeth van de Grift is universitair docent Geschiedenis van de Internationale Betrekkingen aan de Universiteit Utrecht. E-mail: l.vandegrift@uu.nl

Hans Rodenburg is tweedejaars student in de Research Master History aan de Universiteit Utrecht en deed een onderzoekstage bij het Verwey-Jonker Instituut. E-mail: j.rodenburg@students.uu.nl

Guus Wieman is tweedejaars student in de Research Master History aan de Universiteit Utrecht en studeerde een semester aan de University of York. E-mail: g.wieman@uu.nl

